

KONSTITUTSIYA – ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI

Chorshanbiyeva Maftuna Jumanazar qizi

Termiz davlat pedagogika intituti

Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq

ta'limi yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada Konstitutsiyaning erkin va farovon jamiyat qurilishidagi roli tahlil qilinadi. Fuqarolar huquqlari, hokimiyat bo'linishi va sud mustaqilligi kabi asosiy tamoyillar orqali jamiyat rivoji ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Konstitutsiyaning fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, huquqiy davlat, inson huquqlari, fuqarolik jamiyati, erkin va farovon jamiyat, hokimiyat bo'linishi, sud mustaqilligi, demokratik jamiyat.

**CONSTITUTION — THE GUARANTEE OF A FREE AND
PROSPEROUS LIFE**

Annotation: the article analyzes the role of the Constitution in the construction of a free and prosperous society. Through fundamental principles such as citizens' rights, division of power and judicial independence, the development of society is considered. The importance of the Constitution in the formation of civil society institutions and ensuring social stability is also highlighted.

Keywords: constitution, legal state, human rights, civil society, free and prosperous society, division of power, judicial independence, Democratic Society.

Konstitutsiya — bu davlat va jamiyat hayotini tartibga soluvchi, eng oliy yuridik kuchga ega bo'lgan asosiy hujjatdir. U davlat tuzilishi, hokimiyat organlari va ularning vakolatlari, fuqarolarning huquq va erkinliklari hamda davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni belgilovchi eng muhim normativ asosdir. Shu sababli konstitutsiya boshqa barcha qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlardan

ustun turadi, aks holda, ularning yuridik kuchi yo‘q hisoblanadi. Huquqiy nuqtai nazardan, konstitutsiya “asosiy qonun” maqomiga ega bo‘lib, davlatning barcha organlari va fuqaro hayoti faoliyatini tartibga soluvchi poydevor vazifasini bajaradi. U hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud organlari o‘rtasida taqsimlanishini belgilaydi, shu bilan birga davlat boshqaruvining samarali ishlashini ta’minlaydi. Bundan tashqari, konstitutsiya shaxs, jamiyat va davlat o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy tizimning asosini tashkil etadi. U orqali davlatning fuqarolar oldidagi burchlari, fuqaroning davlat oldidagi majburiyatlari ham belgilab beriladi. Shu tariqa, konstitutsiya davlat va fuqarolar o‘rtasidagi ijtimoiy shartnoma sifatida ham qaraladi.

Konstitutsiya, eng avvalo, har bir mamlakatning suvereniteti, milliy davlatchiligining rivoji, fuqarolarning hayoti, jamiyatdagi o‘rni va turmush tarzining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarini belgilab beradigan asosiy qonundir. Konstitutsiya mustaqil huquqiy davlatning asosiy belgisi hisoblanadi. Unda jamiyatning ijtimoiy-siyosiy xususiyati, taraqqiyotning bosh mezonlari, mamlakat ichki va tashqi siyosatining asosiy yo‘nalishlari o‘z ifodasini topgan bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qabul qilinishi muhim siyosiy, huquqiy hujjat sifatida jahonda yangi, suveren, istiqboli porloq davlat dunyoga kelganining o‘ziga xos shahodatnomasi bo‘ldi[1]

Konstitutsiyaviy huquq huquqiy davlatni barpo etishda markaziy rol o‘ynaydi. Davlat hokimiyati va qonunchiligi konstitutsiyaga asoslanib amalga oshiriladi, hokimiyatning cheklanishi va qonun ustuvorligi tamoyillari esa aynan shu hujjat bilan kafolatlanadi. O‘zbekiston Respublikasi tarixida Konstitutsiyaning qabul qilinishi mustaqillikka erishish jarayonida muhim bosqich bo‘lib, davlat suvereniteti, huquqiy barqarorlik, adolat va qonun ustuvorligini ta’minlashga xizmat qilgan. Asosiy Qonun fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi, davlat organlari vakolatlarini belgilaydi va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlaydi. Shu bilan birga, konstitutsiyaga rioya qilish fuqarolarda huquqiy madaniyat va fuqarolik ongini shakllantirishga, barqaror va farovon hayotga erishishga yordam beradi.

Konstitutsiya — bu davlat va jamiyatning oliy huquqiy normasi bo‘lib, unda fuqarolarning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlari belgilab qo‘yilgan. Shu jihatdan u inson manfaatlarini himoya qilish va jamiyatdagi adolatni ta‘minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Konstitutsiya davlat organlari va fuqarolar o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi poydevor vazifasini bajaradi. Shu orqali davlatning fuqarolar oldidagi burchlari, fuqaroning davlat oldidagi majburiyatlari aniqlanadi. Shu tariqa, Konstitutsiya davlat va fuqarolar o‘rtasidagi ijtimoiy shartnoma sifatida qaraladi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlari va erkinliklari keng va puxta tartibda belgilangan. Masalan, 19-moddada “O‘zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo‘lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e‘tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyidan qat’i nazar, qonun oldida tengdirlar”, deyilgan[2]. 20-modda esa “Insonning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlab qo‘yilgan huquq va erkinliklari daxlsizdir hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo‘yishga hech kim haqli emas”, deyilgan[2].

Konstitutsiyaviy huquqlar fuqarolik jamiyati va huquqiy davlatning barpo etilishida markaziy o‘rin tutadi. Davlat hokimiyati va qonunchiligi Konstitutsiyaga asoslanib amalga oshiriladi, hokimiyatning cheklanishi va qonun ustuvorligi tamoyillari esa aynan shu hujjat bilan kafolatlanadi. Konstitutsiyaviy normalar fuqarolarning erkinligi, sha‘ni, qadr-qimmati va tengligini ta‘minlashga xizmat qiladi.

O‘zbekistonning mustaqillikka erishish jarayonida Konstitutsiyaning qabul qilinishi davlat suverenitetini mustahkamlash, huquqiy barqarorlikni yaratish va jamiyatda adolatni ta‘minlashda muhim bosqich bo‘lgan. Asosiy Qonun fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi, davlat organlari vakolatlarini belgilaydi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, Konstitutsiyaga rioya qilish fuqarolarda huquqiy madaniyat va fuqarolik ongini shakllantirishga, barqaror va farovon hayotga erishishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, Konstitutsiyada fuqarolarga teng huquqlar, nogironligi bor shaxslar,

keksalar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun alohida kafolatlar, jamiyatning turli qatlamlari huquqlarini himoya qilish mexanizmlari belgilangan. Fuqarolar qonun buzilish holatlarida sud orqali himoya topishlari, shu jumladan Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish huquqiga ega bo'ladilar. Bu Konstitutsiyaning amaliy va samarali himoya mexanizmlaridan dalolat beradi. Shunday qilib, Konstitutsiya fuqarolarning asosiy huquqlarini, erkinlik va adolatga bo'lgan talablarini huquqiy kafolatlarga aylantiradi. Inson hayoti, sha'ni, erkinligi, tengligi va ijtimoiy himoya kabi muhim tamoyillar Konstitutsiyaviy normalar orqali himoyalangani. Bu esa jamiyatda fuqarolik ongini shakllantirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirish va davlat–fuqaro munosabatlarini huquqiy asosda tartibga solishga xizmat qiladi. Shu tariqa Konstitutsiya demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat qurilishining poydevori sifatida xizmat qiladi.

Konstitutsiya faqat hokimiyat strukturasi va sud mustaqilligini emas, balki fuqarolarning huquq va erkinliklarini kengaytirish hamda farovon hayot uchun kafolatlar yaratishni maqsad qilgan. Misol uchun, Konstitutsiya inklyuzivlik tamoyilini mustahkamlaydi, barcha fuqarolar — jins, millat, til, din, ijtimoiy kelib chiqishi yoki boshqa omillardan qat'i nazar — qonun oldida tengdirlar. Shuningdek, davlat organlari fuqarolarga nisbatan ta'sir choralari qo'llaganda mutanosiblik, qonun ustuvorligi va shaxsiy erkinliklarni hurmat qilish majburiyatini oladi.

Yangi huquqiy islohotlar doirasida sudga murojaat qilish, advokat yordamiga ega bo'lish, odil sudlov va qonuniy himoya kabi kafolatlar ham mustahkamlandi. Masalan, sud qarori bo'lmasdan shaxsni 48 soatdan ko'p ushlab turish mumkin emasligi, shaxsning javobgarlikni faqat sud jarayoni orqali olishi va sudga teng huquqli murojaat imkoniyati Konstitutsiyada mustahkamlangan. Bundan tashqari, yangi Konstitutsiyada fuqarolik jamiyati institutlariga — nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari, kasaba uyushmalari, ijodiy uyushmalar kabi organlarga qonuniy asoslar berildi. Bu esa fuqarolarning jamiyatda faolligini oshirish, erkin fikr, jamiyat bilan davlat munosabatlarida ishtirok etish va kollektiv huquq va manfaatlarni himoya qilish imkoniyatini kengaytiradi. Amaliy natijalardan biri — davlat organlari javobgarligi, sud himoyasi va fuqarolik jamiyati institutlari

faoliyati bilan bog‘liq qonunchilik va institutlar barpo etilmoqda. 2024-yilda qabul qilingan qonunlar bilan sud mustaqilligi va huquqiy himoya kafolatlari yanada mustahkamlandi.

Konstitutsiya davlat va jamiyatning oliy huquqiy normasi bo‘lib, fuqarolarning asosiy huquqlari, erkinliklari va burchlarini belgilaydi. U inson manfaatlarini himoya qilish va jamiyatdagi adolatni ta’minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Konstitutsiya davlat organlari va fuqarolar o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi poydevor vazifasini bajaradi. Shu orqali davlatning fuqarolar oldidagi burchlari, fuqaroning davlat oldidagi majburiyatlari aniqlanadi. Konstitutsiya inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan. U fuqarolarning tengligi, erkinligi va sha’ni, qadr-qimmatini kafolatlanishini belgilaydi. Fuqarolar qonun buzilish holatlarida sud orqali himoya topishlari, shuningdek, Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish huquqiga ega bo‘ladilar. Shu tariqa, Konstitutsiya fuqarolarning asosiy huquqlarini huquqiy kafolatlarga aylantiradi va jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Davlat boshqaruvi tizimi va hokimiyat organlarining vakolatlari aniq belgilangan. Hokimiyatlar bo‘linishi tamoyili qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati organlarining mustaqilligini ta’minlaydi. Bu tamoyil orqali hokimiyat markazlashuvi oldi olinadi, davlat boshqaruvida adolat va shaffoflik kafolatlanadi. Sud mustaqilligi va vakolatlarning aniq belgilanishi fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning muhim poydevoridir.

Konstitutsiya fuqarolar hayotida erkinlik va farovonlikni ta’minlaydigan huquqiy kafolatlarni yaratadi. Hokimiyat bo‘linishi, qonun ustuvorligi va sud mustaqilligi erkinlikni amalda himoya qiladigan mexanizmlardir. Konstitutsiya fuqarolarni huquqiy madaniyatga o‘rgatadi, fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantiradi va jamiyatdagi adolat hamda ishonchni mustahkamlaydi. Shu tariqa Konstitutsiya ijtimoiy barqarorlik va farovonlikni ta’minlaydi. Konstitutsiya jamiyatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning farovonligi uchun asosiy normativ-huquqiy kafolat hisoblanadi. Jamiyat rivojida Konstitutsiya me’yorlari fuqarolarni huquqiy madaniyatga o‘rgatadi, fuqarolik ongini shakllantiradi va

ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Konstitutsiya jamiyatdagi ijtimoiy tenglik, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va ma'naviyat sohalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan me'yorlarni belgilaydi.

Xulosa qilib aytganda, Konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini kengaytirish, barqaror va farovon jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Fuqarolar o'z huquqlari va erkinliklarini bilishi, davlat organlariga nazorat qilish imkoniga ega bo'lishi va adolatli sud himoyasida bo'lishi jamiyatda ishonch va barqarorlikni oshiradi. Shuningdek, fuqarolik jamiyati institutlari va erkin fikr almashish imkoniyatlari demokratik munosabatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu tariqa Konstitutsiya erkin, adolatli va barqaror jamiyat qurilishining asosiy garovidir. Shunday qilib, Konstitutsiya nafaqat davlat boshqaruvining oliy hujjati, balki fuqarolar huquqlari va erkinliklarini himoya qiluvchi, jamiyat rivojiga xizmat qiluvchi poydevordir. U hokimiyat organlarini tartibga soladi, sud mustaqilligini kafolatlaydi, fuqarolik jamiyatini rivojlantiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Konstitutsiyaga asoslangan qonunlar va institutlar orqali erkin va farovon jamiyat qurish, fuqarolar ongini shakllantirish va ularning huquqiy himoyasini ta'minlash mumkin. Shu tariqa Konstitutsiya demokratik, huquqiy va adolatli jamiyat qurilishining kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. “Konstitutsiya – erkin va farovon hayot garovi”. **Shahlo Maqsudova, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi “Turizm (ziyorat turizmi)” yo‘nalishi 3-kurs talabasi.** <https://www.iiu.uz/oz/news/3646>
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2023-y.80-b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son “2022-2026- yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni: lex.uz.
4. Konstitutsiya – erkin va farovon hayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir. Prezident Shavkat Mirziyoyevning

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi.

5. <https://constitution.uz/>

6. <https://constitution.uz/en/pages/humanrights>

7. <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2023-05-30/uzbekistan-new-constitution-takes-effect/>

8. HAKIMOVA, M. R. MAMLAKAT VA FRONT EHTIYOJLARIGA QARATILGAN QISHLOQ XO‘JALIGI SOHASIDA XOTIN-QIZLARNING FRONTORTI JASORATLARI.